

УДК: 378.22+572.9+008

Бігунова Юлія Володимирівна

аспірант кафедри педагогіки

Південноукраїнський національний

педагогічний університет імені К. Д. Ушинського, м. Одеса

begunova1989@mail.ru

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІСТОРІЇ ДО ЕТНОКУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ПІВДНІ УКРАЇНИ: РЕЗУЛЬТАТИ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Анотація. У статті автором аналізується процес формування підготовки майбутніх учителів історії до етнокультурної діяльності на Півдні України. У зв'язку з цим представлена експериментальна модель формування підготовки майбутніх учителів історії до етнокультурної діяльності на Півдні України з виявленням сукупності психолого-педагогічних умов. Подані статистичні результати експериментального дослідження з формування підготовки майбутніх учителів історії до етнокультурної діяльності на Півдні України, які засвідчили ефективність експериментально-дослідної роботи.

Ключові слова: підготовка майбутніх учителів історії; етнокультурна діяльність; педагогічний експеримент; педагогічні умови; полікультурне середовище.

Актуальність дослідження. Процес підготовки майбутніх учителів історії в системі професійної освіти не може бути забезпечений виключно за допомогою знанневої парадигми. Так, завдання професійної підготовки майбутніх учителів історії необхідно вирішувати в руслі компетентнісного підходу, який акцентує увагу на формуванні у майбутнього фахівця готовності до практичного застосування знань і умінь в умовах вирішення реальних професійних завдань. Якщо вчитель історії здійснює свою професійну діяльність у полікультурному середовищі Півдня України, то вона визначає специфіку роботи та вимагає особливої підготовки, додаткових знань, умінь і навичок. Звернімо увагу на те, що програмою модернізації педагогічної освіти передбачено проведення комплексу заходів для посилення підготовки педагогічних кадрів, серед яких підкреслюється підвищення якості підготовки випускників до педагогічної діяльності в полікультурному середовищі, в той же час значна частина вчителів історії не володіє повним обсягом інформації з етнокультури народів Півдня України, традиційної народної культури, не вміють

використовувати багатющий її педагогічний потенціал у виховно-освітній практиці, не мають навичок інтеграції народних традицій в сучасний педагогічний процес.

У зв'язку з цим виникає необхідність підготовки майбутніх учителів історії до етнокультурної діяльності на Півдні України, що буде забезпечувати рівноправні відносини етнокультур в межах багатокультурного співтовариства Півдня України на принципах співпраці та толерантності.

Підготовка до педагогічної професії в значній мірі визначає результати навчально-виховного процесу в школі. Цим пояснюється давній і глибокий інтерес до даної проблеми у вітчизняній вузівській педагогіці. В основу дослідження професійно-педагогічної підготовки лягли теоретичні положення, розроблені О. А. Абдуліною, А. М. Грабовим, М. Г. Кушковим, І. Я. Лернером, Н. В. Кузьміною, В. О. Сластьоніним, Ю. П. Сокольниковим. Професійна підготовка майбутніх учителів історії досліджувалася у працях Т. З. Муномарової, С. О. Нікітчиної, А. А. Булди, В. К. Майбороди.

Необхідність і важливість етнокультурної педагогічної діяльності доводиться в роботах, що спираються на ідеї про духовно-моральні традиції у вихованні, розглянуті Я. А. Коменським, А. С. Макаренком, Й. Г. Песталоцці, В. А. Сухомлинським, Л. Н. Толстим, К. Д. Ушинським.

Так, проблеми використання етнокультурного потенціалу в системі освіти розглядаються в дослідженнях Г. С. Виноградова, Г. Н. Волкова, Д. А. Данилова, А. Э. Ізмайлова, Г. В. Палаткіної, А. Б. Панькіна, В. К. Шаповалова та ін.

Визначальний внесок у дослідження теоретико-методологічних аспектів етнокультурних процесів внесли наступні автори: Ю. В. Бромлей, С. О. Арутюнов, Л. М. Гумільов, В. П. Левкович, А. П. Садохін та ін.

Метою статті є аналіз результатів експериментально-дослідної роботи щодо підготовки майбутніх учителів історії до етнокультурної діяльності на Півдні України.

Виклад основного матеріалу. Зазначимо, що ми досліджували підготовку майбутніх учителів історії до етнокультурної діяльності на Півдні України як складне інтегроване поняття, яке включає в себе теоретичну та практичну

підготовленість до педагогічної діяльності у поліетнічному соціумі Півдня України. Розглядаючи структуру та сутність феномену «етнокультурна діяльність майбутніх учителів історії» в контексті понять «етнокультура» та «діяльність», ми вважаємо, що етнокультурна діяльність майбутніх учителів історії – це цілеспрямований процес формування етнокультурних знань учнів, формування ціннісного ставлення до особливостей різноманітних етнокультур; умінь і навичок взаємодії з представниками різних етнокультур.

Зауважимо, що основним завданням формувального експерименту стала апробація системи розроблених необхідних і достатніх педагогічних заходів, спрямованих на формування підготовленості майбутніх учителів історії до етнокультурної діяльності на Півдні України.

Вихідними дослідно-експериментальної роботи виступили теоретичні основи формування даної підготовленості, об'єктивні передумови та суб'єктивні чинники, що впливають на ефективність цього процесу в педагогічному вузі.

Зауважимо, що під системою педагогічних заходів з формування підготовленості майбутніх вчителів історії до етнокультурної діяльності на Півдні України мається на увазі комплекс взаємопов'язаних компонентів, що забезпечують непереривний, цілеспрямований і послідовний вплив на майбутніх учителів історії виразно поєднаних форм і методів навчально-виховної роботи, організованих з метою формування у них заздалегідь визначених етнокультурних знань, умінь і навичок, особистісних якостей.

Розроблена система дослідно-експериментальної роботи передбачала цілеспрямоване формування інтелектуального, ціннісного та діяльнісного компонентів підготовленості майбутніх учителів історії до етнокультурної діяльності на півдні України, включаючи в себе вихідні цілі, зміст, форми, методи та засоби організації навчання студентів досліджуваної діяльності.

На нашу думку, досягнення її мети можливо при вирішенні наступних конкретних завдань: забезпечити студентів необхідними знаннями про етнокультури Півдня України; затвердити ціннісне ставлення до особливостей різних етнокультур

Півдня України та їх представників; виробити та розвинути вміння та навички взаємодії в полікультурному середовищі Півдня України.

Модель формування підготовленості майбутніх учителів історії до етнокультурної діяльності на Півдні України складалася з мети, етапів, компоненти підготовленості, педагогічних умов та результату. Мета експерименту – формування підготовленості майбутніх учителів історії до етнокультурної діяльності на Півдні України. Досягнення мети відбувалося впродовж трьох етапів: інформаційно-когнітивного, мотиваційно-рефлексивного й діяльнісно-проектувального. Відповідно до кожного з етапів відбувалося формування компонентів підготовленості майбутніх учителів історії до етнокультурної діяльності на Півдні України інтелектуального, ціннісного, діяльнісного. Формування підготовленості за зазначеними компонентами відбувалося під час реалізації визначених педагогічних умов: збагачення освітнього процесу у вузі етнокультурним змістом; створення толерантного освітнього середовища; змістовна етнокультурна спрямованість педагогічної практики майбутніх учителів історії. Варто підкреслити, що педагогічні умови реалізовувалися комплексно, але більш яскраво перша умова реалізовувалася на інформаційно-когнітивному етапі, друга умова на мотиваційно-рефлексивному та третя на діяльнісно-проектувальному етапі. Результатом реалізації моделі стала сформована підготовленість майбутніх учителів історії до етнокультурної діяльності на Півдні України

Підкреслимо, що впровадження експериментальної моделі здійснювалася шляхом комплексної реалізації обґрунтованих педагогічних умов. Реалізація кожної із зазначеної умови узгоджувалася та логічно «вписувалася» в процес професійної підготовки майбутніх учителів історії.

З метою перевірки ефективності експериментальної моделі формування підготовленості майбутніх учителів історії до етнокультурної діяльності на Півдні України на прикінцевому етапі експерименту було проведено контрольне тестування як в експериментальній, так і в контрольній групах.

Підкреслимо, що основна мета формувального експерименту полягала в тому, щоб на основі базової професійної підготовки майбутніх учителів історії,

додаткових заходів в рамках навчально-виховної роботи вищого навчального закладу, спецкурсу та практичної роботи зі студентами, підвищити рівень підготовленості майбутніх вчителів історії до етнокультурної діяльності на Півдні України. Проектований результат реалізації моделі – сформована підготовленість майбутніх учителів історії до етнокультурної діяльності на Півдні України.

Отож, опишемо здобуті результати щодо підготовки майбутніх учителів історії до етнокультурної діяльності на Півдні України за кожним компонентом окремо на прикінцевому етапі дослідження.

Кількісні дані експериментальної і контрольної груп на прикінцевому етапі експерименту щодо рівнів підготовленості майбутніх учителів історії до етнокультурної діяльності на Півдні України за інтелектуальним компонентом подано в таблиці 1.

Таблиця 1

Рівні підготовленості майбутніх учителів історії до етнокультурної діяльності на Півдні України за інтелектуальним компонентом (%)

Групи	Рівні підготовленості		
	Високий	Достатній	Низький
ЕГ	50	40,5	9,5
КГ	21	33,4	45,6

Як засвідчує таблиця 1, позитивні зміни відбулися в експериментальній групі, так високого рівня підготовленості за інтелектуальним компонентом досягли 50% майбутніх учителів історії ЕГ, а у контрольній групі високого рівня досягло 21%. Достатній рівень був виявлений у 40,5% респондентів ЕГ і 33,4% КГ. Студентів з низьким рівнем сформованості підготовленості до етнокультурної діяльності ЕГ стало 9,5%, у КГ їх кількість особливо не змінилася, так як склало 45,6% (було 56%).

Аналіз отриманих експериментальних даних дозволить не тільки виявити зміни в рівнях сформованості підготовленості майбутніх учителів історії до етнокультурної діяльності на Півдні України за інтелектуальним компонентом, а й простежити динаміку цього процесу за даним компонентом підготовленості. Як

впливає з таблиці 1, ця динаміка яскравіше виражена у студентів експериментальних груп.

Як свідчить отримані дані, в процесі експериментального навчання студенти експериментальної групи оволоділи необхідним і достатнім об'ємом етнокультурних знань, які вони отримали під час слухання спецкурсу «Етнічний і національний склад Півдня України». Даний висновок підтверджують отримані дані, 50% студентів ЕГ продемонстрували високий рівень прояву інтелектуального компонента підготовленості до етнокультурної діяльності. У контрольній групі цей показник склав всього 9%.

Кількісні дані експериментальної і контрольної груп на прикінцевому етапі експерименту щодо рівнів підготовленості майбутніх учителів історії до етнокультурної діяльності на Півдні України за ціннісним компонентом подано в таблиці 2.

Таблиця 2

Рівні підготовленості майбутніх учителів історії до етнокультурної діяльності на Півдні України за ціннісним компонентом (%)

Групи	Рівні підготовленості		
	Високий	Достатній	Низький
ЕГ	48,3	39	13,7
КГ	19,5	32,5	48

Як бачимо з таблиці 2, значні зміни відбулися й в ціннісній сфері особистості майбутніх учителів історії. Перебуваючи майже на рівних позиціях до початку експерименту, по його закінченні у студентів експериментальних і контрольних груп були виявлені істотні відмінності в рівнях сформованості відповідного компонента підготовленості. Так, високий рівень був зафіксований у 48,3% майбутніх учителів історії ЕГ і лише у 19,5% КГ. Достатнього рівня досягли 39% студентів ЕГ і 32,5% КГ. В експериментальній групі низький рівень сформованості ціннісного компонента показали 13,7% майбутніх учителів історії. У контрольній

групі на низькому рівні сформованості ціннісного компонента виявилось 48% майбутніх учителів історії.

Якщо на констатувальному етапі і в експериментальній, і в контрольній групах була більшість студентів на низькому рівні сформованості ціннісного компонента підготовленості 58% і 57,5% відповідно. То на заключному етапі в експериментальній групі низький рівень був виявлений у 13,7% ЕГ, в той же час в контрольній групі – у 48% майбутніх учителів історії.

Таким чином, результати формувального етапу експериментальної роботи підтвердили суттєві позитивні зміни в рівнях сформованості ціннісного компонента підготовленості майбутніх учителів історії до етнокультурної діяльності на Півдні України.

Кількісні дані експериментальної і контрольної груп на прикінцевому етапі експерименту щодо рівнів підготовленості майбутніх учителів історії до етнокультурної діяльності на Півдні України за діяльнісним компонентом подано в таблиці 3.

Таблиця 3

Рівні підготовленості майбутніх учителів історії до етнокультурної діяльності на Півдні України за діяльнісним компонентом (%)

Групи	Рівні підготовленості		
	Високий	Достатній	Низький
ЕГ	47	40	13
КГ	18,2	31	50,8

Як видно з таблиці 3, високого рівня досягли 47% студентів ЕГ і лише 18,2% КГ. На достатньому рівні виявилось 40% майбутніх учителів історії ЕГ й 31% КГ. Низький рівень був виявлений у 13% студентів ЕГ і у 50,8% КГ.

Як бачимо, таким чином, у майбутніх учителів історії контрольної групи значно підвищився високий рівень сформованості підготовленості майбутніх учителів історії до етнокультурної діяльності на Півдні України за діяльнісним компонентом.

Так як у студентів контрольної групи даний рівень підвищився з 11% на початку експерименту до 18,2% після.

Порівнюючи результати, одержані в контрольній та експериментальній групах, можна зазначити, що рівень підготовленості майбутніх учителів історії до етнокультурної діяльності на Півдні України не залишився на тому ж вихідному рівні, а значно підвищився й підготовленість сформувалася набагато краще. Показники рівнів сформованості компонентів підготовленості майбутніх учителів історії до етнокультурної діяльності на Півдні України за результатами формувального етапу експерименту подано в таблиці 4.

Таблиця 4

Порівняльні результати рівнів прояву компонентів підготовленості майбутніх учителів історії до етнокультурної діяльності на Півдні України за результатами формувального етапу експерименту (%)

Компоненти готовності	Експериментальна група			Контрольна група		
	Низький рівень	Достатній рівень	Високий рівень	Низький рівень	Достатній Рівень	Високий рівень
Інтелектуальний	9,5	40,5	50	45,6	33,4	21
Ціннісний	13,7	39	48,3	48	32,5	19,5
Діяльнісний	13	40	47	50,8	31	18,2
Всього:	12	39,6	48,4	48	32,4	19,6

Як свідчать данні таблиці 4, за результатами формувального етапу високого рівня досягли: за інтелектуальним компонентом 50% майбутніх учителів історії ЕГ та 21% КГ, за ціннісним компонентом – 48,3% студентів ЕГ і 19,5% КГ, за діяльнісним – 47% респондентів ЕГ і 18,2% КГ.

На достатньому рівні було зафіксовано такі результати: за інтелектуальним компонентом 40,5% студентів ЕГ та 33,4% КГ, за ціннісним компонентом – 39% респондентів ЕГ і 32,5% КГ, за діяльнісним – 40% майбутніх учителів історії ЕГ й 31% КГ.

На низькому рівні за результатами прикінцевого етапу знаходилося: за інтелектуальним компонентом 9,5% респондентів ЕГ та 45,6% КГ, за ціннісним компонентом – 13,7% майбутніх учителів історії ЕГ і 48% КГ, за діяльнісним – 13% студентів ЕГ й 50,8% КГ.

Аналіз середньоарифметичних даних за результатами формувального етапу засвідчив, що після проведення експериментальної роботи з майбутніми вчителями історії по формуванню в них підготовленості до етнокультурної діяльності на Півдні України показники значно змінилися. Так, сформованість підготовленості майбутніх учителів до етнокультурної діяльності на Півдні України на високому рівні в експериментальній групі зафіксовано у 48,4% респондентів, а контрольній групі лише 19,6%, на достатньому рівні – 39,6% студентів експериментальній групі, а контрольній – 32,4%, на низькому рівні – 12% майбутніх учителів історії в експериментальній групі, в свою чергу у 48% студентів контрольної групи.

Констатація змін за результатами діагностики підготовки майбутніх учителів історії до етнокультурної діяльності на Півдні України у контрольних та експериментальних групах, дозволила дійти висновку, що впровадження педагогічних умов є ефективним для формування інтелектуального, ціннісного та діяльнісного компонентів підготовленості майбутніх учителів історії до етнокультурної діяльності на Півдні України.

Для того, щоб переконатися в закономірності змін, які сталися в процесі експериментальної роботи, ми використовували χ^2 -критерій Пірсона, враховуючи той факт, що в даному дослідженні вироблялося порівняння не абсолютних середніх значень по вибірці, а частотних, процентних розподілів даних. За результатами формувального експерименту значення χ^2 -критерію в експериментальній групі

перевищує критичне табличне значення. Це говорить про те, що отримані результати є статистично значущими.

Висновки. Резюмуючи вищевикладене, доходимо висновку, що зіставлення діагностичних показників свідчить про придбанні майбутніми вчителями історії достатніх знань про різноманіття етнокультур Півдня України та їх представників; затвердження позитивного емоційно-ціннісного відношення до даних етнокультур; вироблення вмінь і навичок поведінки, необхідних для співробітництва та взаємодії з представниками різних етнокультур Півдня України.

Перспективи подальших розвідок убачаємо у дослідженні етнокультурної діяльності вчителів історії в умовах загальноосвітнього закладу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гончаренко Л. А. Формування полікультурної компетентності вчителів загальноосвітньої школи: [навчальний посібник] / Л. А. Гончаренко, В. В. Кузьменко. – Херсон : РПО, 2006. – 92 с.
2. Кресіна І. О. Українська національна свідомість і сучасні політичні процеси (Етнополітологічний аналіз) : [монографія] / І. О. Кресіна. – К. : Вища школа, 1998. – 392 с.
3. Сявавко Є. І. Українська етнопедагогіка в її історичному розвитку / Є. І. Сявавко. – К. : Наукова думка, 1974. – 151 с.
4. Чумак Л. В. Сутність полікультурного виховання учнівської молоді / Л. В. Чумак // Педагогічний альманах. – 2010. – Вип. 7. – С. 38-44.
5. Якса Н. В. Професійна підготовка майбутніх учителів до взаємодії суб'єктів освітнього процесу в умовах полікультурності Кримського регіону : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Н. В. Якса. – К., 2009. – 46 с.

Рецензент

Яновська Л. Г. – к. пед. н., доц.

Стаття надійшла до редакції 23. 01. 2014

ПОДГОТОВКА БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ИСТОРИИ К ЭТНОКУЛЬТУРНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ НА ЮГЕ УКРАИНЫ: РЕЗУЛЬТАТЫ ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО ИССЛЕДОВАНИЯ

Бегунова Юлия Владимировна

аспирант кафедры педагогики

Южноукраинский национальный педагогический университет

имени К. Д. Ушинского, г. Одесса

begunova1989@mail.ru

Аннотация. В статье автором анализируется процесс формирования профессионально-педагогической подготовки будущих учителей истории в условиях поликультурности Юга Украины, сущность этнокультурной деятельности данных специалистов; определена совокупность психолого-педагогических условий; приведены статистические данные результатов экспериментальной работы, направленной на формирование подготовки будущих учителей истории к этнокультурной деятельности.

Ключевые слова: подготовка будущих учителей; этнокультурная деятельность; педагогический эксперимент; педагогические условия; поликультурная среда.

THE TRAINING OF THE FUTURE TEACHERS OF HISTORY TO ETHOCULTURAL ACTIVITY IN THE SOUTH OF UKRAINE: THE RESULTS OF EXPERIMENTAL WORK

Bigunova V. Yuliya

graduate student of pedagogy

The South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushinskiy, Odessa

begunova1989@mail.ru

Annotation. The author of the article analyses the process of shaping professional pedagogical readiness of future teachers of history for activity of multicultural space in the South of Ukraine, the essence of ethnocultural activity of the experts and to determining a set of psychological-pedagogical conditions. The author gives the statistical data on results of the experimental work to form preparation of future teachers of history to ethnocultural activity.

Key words: the training of the future teachers of history; ethnocultural activity; pedagogical experiment; pedagogical conditions; multicultural space.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Ghoncharenko L. A. Formation of multicultural competence secondary school teachers : [tutorial] / L. A. Ghoncharenko, V. V. Kuzjmenko. – Kherson : RIPO, 2006. – 92 p. (in Ukrainian)
2. Kresina I. O. Ukrainian national consciousness and contemporary political processes (Ethnopolitical analysis) : [monograph] / I. O. Kresina. – K. : Vyshha shkola, 1998. – 392 p. (in Ukrainian)
3. Sjavavko Je. I. Ukrainian ethnopedagogics in its historical development / Je. I. Sjavavko. – K. : Naukova dumka, 1974. – 151 p. (in Ukrainian)
4. Chumak L. V. The essence of multicultural education of youth / L. V. Chumak // Pedagoghichnyj aljmanakh. – 2010. – Vyp. 7. – P. 38-44. (in Ukrainian)
5. Jaksa N. V. Professional training of future teachers to interaction of the educational process in the multicultural Crimean region: avtoref. dys. na zdobuttja nauk. stupenja doktora ped. nauk : spec. 13.00.04 «Teorija i metodyka profesijnoji osvity» / N. V. Jaksa. – K., 2009. – 46 p. (in Ukrainian)